

УДК 338.439:338.24.001

Єгорова-Гудкова Т.І.

**КОНЦЕПЦІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ НА ПІДСТАВІ ВИКОРИСТАННЯ
ПРИНЦИПІВ МАТЕМАТИКИ ГАРМОНІЇ**

Розглядаються теоретичні питання економічної безпеки держави. Досліджується новий концептуальний підхід, що пропонує використовувати фундаментальні математичні константи при дослідженні макроекономічних процесів на прикладі податку на додану вартість.

Ключові слова: економічна безпека, податкова система, податок на додану вартість, математика Гармонії

The article is dedicated to theoretical questions of economical security of state. A new conceptual approach based on usage of basic mathematical constants in investigation of macroeconomics processes (on the example of VAT) is proposed.

Keywords: economic security, tax system, value-added tax, mathematics of Harmony

Забезпечення умов економічної безпеки належить до числа найважливіших національних пріоритетів будь-якої країни. Поняття економічної безпеки має альтернативне поняття економічних погроз, до яких безпосередньо відноситься економічна злочинність. Економічна злочинність (ЕЗ) виникає в умовах можливості конкурувати з легальною економікою при виробництві найбільш доходних товарів і послуг та відображає стан легальної економіки. За оцінками експертів частка незаконної економічної діяльності на Заході складає від 5-6 відсотків у Канаді, Франції і Норвегії до 8-17 відсотків у Швеції і США, у Росії ця цифра складає близько 25 відсотків, в Україні ж, за різними оцінками, рівень складає від 35 до 55 відсотків [3]. ЕЗ існує у різних сферах діяльності та набуває різних форм. Однією зі сфер є податкова система.

Досвід західних держав та вітчизняний досвід боротьби з економічною злочинністю у податковій сфері свідчить, що лише кримінально-правові заходи є в сучасних умовах недостатніми і цей напрямок не може бути стратегічним, спрямованим на профілактику виникнення порушень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій [1; 2; 8; 12 та ін.], в яких досліджено різні аспекти вдосконалення системи адміністрування податкової системою, свідчить про те, що таке поняття як гармонічність податкової системи практично не досліджено. В практиці функціонування податкової системи не використовуються фундаментальні математичні константи при прогнозуванні та обґрунтуванні ставок податків, а принципи теорії Математики Гармонії (по Стахову О.П.) [11] не використовуються взагалі. Внаслідок цього мають місце суттєві недоліки щодо змісту понятійно-категоріального апарату, відсутній системний підхід до концепції створення гармонічної податкової системи держави, що відповідає вимогам економічної безпеки та умовам гармонічного економічного росту.

Таким чином, актуальність пошуку нових ідей з метою створення умов економічної безпеки у податковій системі є актуальним напрямком державної економічної політики, особливо за умов ускладнень бюджетного процесу в країні.

В цьому аспекті, завдання оптимізації та проектування гармонічних ставок податків з метою забезпечення умов економічної безпеки функціонування податкової системи, заходів по її забезпеченню та впливу на рівень економічної злочинності є, на думку автора, необхідною вимогою сьогодення.

Економічна безпека – це здатність і можливість для економіки країни розвиватися в умовах конфліктів, невизначеності, ризиків стосовно умов дійсності. З точки зору класифікації на зовнішні та внутрішні фактори – необхідний рівень економічної безпеки

Україні можуть забезпечити здебільшого внутрішні системні фактори, що формують її цілісність і адаптивність.

Задачі забезпечення безпеки країни базуються на її національних інтересах. При цьому, до головних національних інтересів відносяться «зовнішньополітичні інтереси держави, пов'язані з забезпеченням її безпеки і цілісності як визначеної соціально-економічної, політичної, національно-історичної і культурної спільності, із захистом економічної і політичної незалежності держави». При цьому головними є поняття цілісності, незалежності і безпеки.

На сучасному етапі розвитку, ключовою проблемою національної економічної безпеки України є збереження національного господарського комплексу як єдиного цілого за умов впливу внутрішньої та зовнішньої кризи.

Стосовно проблеми забезпечення національної безпеки, слід підкреслити наявність такого явища як «дилема безпеки». Дилема безпеки в Україні передбачає гармонізацію та мінімізацію протиріч між двома завданнями:

- інтегрування у світове господарство;
- створення свого власного внутрішньо цілісного господарчого комплексу, що засновано на ринкових принципах.

Іншими словами – це протиріччя між зовнішньою і внутрішньою інтеграцією, між зовнішньою і внутрішньою лібералізацією, що є органічно присутнім саме для країни, що переживає період трансформації.

Як можна визначити рівень економічної безпеки в цілому? Існує 4 групи методів:

1. Спостереження основних макроекономічних показників і порівняння їх із граничними значеннями (див. роботи акад. С.Ю. Глазьева [3]).
2. Метод експертної оцінки для ранжирування територій за рівнем загроз.
3. Оцінка темпів економічного зростання країни по основних макроекономічних показниках і динаміка їх зміни.
4. Методи прикладної математики і, зокрема, багатомірного статистичного аналізу.

Основною проблемою при використанні методу спостереження макроекономічних показників є виділення тих показників, порівняння яких із граничними значеннями дозволить дати комплексну оцінку стану економіки країни, виявити об'єктивні небезпечні тенденції (так, С.Ю. Глазьев у своїй методиці виділив 22 основних показника) [3]: ВВП, частка обробної промисловості в промисловому виробництві, обсяги інвестицій у % до ВВП, витрати на наукові дослідження, тривалість життя населення, рівень безробіття, рівень інфляції, обсяг зовнішнього і внутрішнього боргу та ін.

При аналізі стану рівня економічної безпеки як на макро, так і на мікрорівні досить широко використовуються методи експертної оцінки. Так, на їхній основі проводиться оцінка інтегрального показника надійності країни (метод «Euromoney») або оцінка страхового ризику.

Загально визнаних методів оцінки економічної безпеки на мікрорівні поки немає, тому що необхідність застосування математичних методів обмежує число показників, що можуть бути використані, тому що не всі показники економічної безпеки можуть бути виражені в кількісній формі (залежно від специфіки об'єкту або явища, що аналізується).

На наш погляд використання фундаментальних констант Математики Гармонії, що є системно багатомірним, дозволить побачити ті сторони явища, які важко розкрити на підставі використання при дослідженні конкретної проблемної ситуації декількох, навіть найважливіших показників.

Впровадження в систему адміністрування податками принципів Математики Гармонії дозволить посилити механізм бюджетного регулювання і контролю; збалансувати інтереси

платників податків та держави, мінімізує погрози в сфері національних економічних інтересів.

Економічна безпека як властивість будь-яких економічних процесів забезпечується двома механізмами: самоорганізації і управління. Механізм управління економічною безпекою передбачає спрямований вплив держави і суспільства на розвиток економіки в інтересах підтримки такої її властивості, як безпека. Механізми самовпорядкування включаються тоді, коли в суспільстві існує єдина або близька система цінностей, цілей і інтересів.

З точки зору теорії Гармонії систем (Е. Сороко) [9] – відповідність системи принципам Математики Гармонії підвищує рівень збалансованості та самовпорядкування системи, її адаптивності в умовах змін внутрішнього та зовнішнього оточення.

З найдавнішого часу найбільш відомим є принцип Гармонії, який відповідає моделі Золотого Перетину: Ціле (100%) = Частина 1 (62%) + Частина 2 (38%), що використовується як співвідношення, що характеризує гармонічність системи [11].

Зробимо спробу знайти причину дисгармонійності й негативного впливу на рівень економічної безпеки у відсутності дотримання пропорцій Математики Гармонії на прикладі податку на додану вартість (ПДВ), як основного бюджетно-формуючого податку в Україні. Одним з вагомих недоліків застосування ПДВ залишається його фіскальна нестабільність та непрогнозованість. Якщо в 1997 році обсяг ПДВ складав 29,3% у загальних доходах бюджету, те поступово його частка знижувалася, а її мінімум (16,7%) був зафіксований в 2003 році (табл).

Таблиця

Частка ПДВ відносно ВВП та доходів зведеного бюджету

Частка ПДВ в %	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
- у ВВП	5,6	5,1	6,0	4,7	4,8	8,0	9,8
- у доходах зведеного бюджету	19,2	18,8	21,7	16,7	18,5	25,2	29,4

Данні за 10 місяців За даними Міністерства економіки України [17].

Після введення Закону в дію в 1997 році до нього 127 законами України було внесено 644 зміни, у тому числі тільки впродовж 2005 – першого півріччя 2006 долі – 186 змін [17]. У доповіді Ради Національної безпеки та оборони, де слухалось питання про стан адміністрування ПДВ було визначено, що значні ускладнення при адмініструванні ПДВ виникають у зв'язку з наявністю великої кількості наданих пільг, цільове призначення яких є непрозорим, а процес контролю – складним. В 2005 р. економіка України втратила від пільгового оподаткування в частині ПДВ понад 11,5 млрд. грн., в I півріччі 2006 р. понад 5,6 млрд. грн., що складає відповідно 34% та 26,5% від обсягу надходження ПДВ за вказані періоди [17].

Питання про податок на додану вартість слухається на засіданні Ради Національної Безпеки й Оборони (РНБО), отже, це вже проблема національної безпеки держави! Чому? Дисгармонійність багатоаспектна: ПДВ – самий «криміналізований» податок, ПДВ – джерело поповнення тіньової економіки. Законодавча регламентація повернення бюджетом ПДВ експортерам викликала появу фальсифікація експортної діяльності за допомогою завищення контрактної вартості; фальсифікації при відправленні товару, «документарний» експорт, коли товар взагалі не відправляється, а оформлюються тільки документи.

Самий проблемний аспект прояву проблеми з ПДВ – заборгованість перед експортерами, загальна сума якої досягає до 20 млрд. грн. у 2009 р. (за даними Рахункової Палати України). На початку квітня 2009 року, з метою покращення ситуації була прийнята постанова Кабміну, що визначає механізм погашення в 2009 році заборгованості по виплаті

заробітної плати (з нарахуваннями), яка утворювалася за станом на 1 квітня 2009 року за рахунок сум бюджетного відшкодування податку на додану вартість.

Висока ставка ПДВ стимулює готівкові угоди через так звані тіньові розрахункові центри, що також приводить до ненадходження податку в бюджет і обумовлює порушення бюджетного процесу в державі.

Проблеми, що мають місце при адмініструванні ПДВ є індикатором дисгармонійності, який усе бачать, деякі гостро відчувають на собі (експортери), розуміючи природу явища; деякі (бюджетна й соціальна сфера) відчувають, але не цілком усвідомлюють цю природу, але всі разом, практично 20 років її не вирішують. Дисгармонійність у плануванні й адмініструванні ПДВ привела до диспропорції: у бюджет держави менше надходить ПДВ, чому бюджет повинен виплатити експортерам?! А це вже погроза зриву бюджетного процесу або безпосередня погроза економічної безпеки держави.

Історія адміністрування ПДВ має реальні, цікаві й прості проекти удосконалення системи збору й виплати ПДВ. Мова йде про проект В. Епштейна, який ініціював, обґрунтував і захистив авторським посвідченням свою ідею. Простота, логічність і свого роду «краса» проекту про введення спеціальних ПДВ-рахунків призвели, у проміжному підсумку до того, що за станом на 01.04.2004 р., усі представники бізнесу, що містяться у реєстрі платників ПДВ відкрили відповідні спеціальні рахунки. Надалі введення спеціальних ПДВ-рахунків було припинено.

Що ж слід робити, що б бути відповідальними за подальші наслідки і їх вплив на стан економічної безпеки?

Може слід скасувати цей податок, а може зменшити ставку, а бути змінити механізм адміністрування, запустивши в дію механізм функціонування спеціальних ПДВ – рахунків, а якщо – зменшити ставку й змінити механізм адміністрування так, щоб це було пропорційне й Гармонійно та відповідало фундаментальним константам Математики Гармонії?

Спробуємо це обґрунтувати за допомогою фундаментальних констант Математики Гармонії. Що ми відносимо в цим константам -це, насамперед Золотий Перетин, що описується наступним співвідношенням: **Ціле (100%) = Частина 1 (62%) + Частина 2 (38%)** [11].

На думку фахівців Інституту проблем управління ім. акад. В. Трапезникова Російської Академії Наук, якими розроблена концепція гармонічного менеджменту, що використовується з метою управління ринковими системами «...необхідною умовою наявності, або стартовою крапкою початку процесу стійкого еволюційного розвитку складної ринкової соціально-економічної системи є існування пропорцій золотого перетину в її структурі» [5]. У сьогоденних умовах формула ціни із ПДВ описується наступним співвідношенням:

Ціна (100%) = Тіло ціни (83,33%) + ставка ПДВ (16,67 %).

Припустимо, що Гармонічний ПДВ повинен перебувати в інтервалі між ПДВ 1 і ПДВ 2, так державі для забезпечення гарантованого рівня збирання ПДВ необхідна ставка ПДВ 2, а бізнес може оплатити безболісно для себе ПДВ 1, співвідношення (8 і 13).

Це можна довести й іншим способом. Якщо ми розглянемо ряд Фібоначчі: 1, 1, 2, 3, 5, 8, 13, 21 ... і прийнемо необхідність наявності Золотої Пропорції при плануванні ставки ПДВ як аксіому, то найближчою парою чисел, якщо співвідносити з існуючою ставкою ПДВ в 16,67% є 8 і 13. Існуюча ставка ПДВ в 16,67% довела свою неефективність, отже в якості півзаходу ми можемо розглядати зниження податку на додану вартість до 13%, а в якості ставки, яку готовий заплатити бізнес – 8%.

Тепер, розглянемо деякі факти з «тіньового» минулого й сьогодення ПДВ. Ставка виплати винагороди при готівкових платежах з розрахункових рахунків працюючих «білих»

фірм через тіньові розрахункові центри за даними преси, перебуває в інтервалі від 5 – до 8% від суми платежу, тобто бізнес готовий заплатити 8%, але не 16,67% ідучи на ризик проблем при проведенні зустрічних перевірок або більш серйозних розслідувань.

Розглянемо варіант експортерів. Літературні джерела свідчать, що за повернення «експортного» ПДВ фірми одержують винагороду до 50,0% від суми, тобто $16,67\% : 2 = 8,335\%$, тобто знову виникають 8 %, як і у випадку з малим і середнім бізнесом. Тепер розглянемо дані про збір ПДВ у розрізі областей України. У середньому він становить 48 – 52% від запланованого обсягу, тобто знову ми наближаємося до заповітних восьми відсоткам [17]. Узагальнивши ці дані, отримані з відкритої печатки й мережі Інтернет припустимо, що ставка податку на додану вартість 8% і буде Гармонічною, з погляду присутності фундаментальних констант Математики Гармонії.

Гіпотеза зниження ставки ПДВ в інтервалі 8% - 13% дозволяє замислитись про введення диференційованих ставок ПДВ, у залежності від величини обсягу продажів і присутності експорту. Впровадження ставки податку, яка б дорівнювала 8% відшкодування ПДВ із бюджету при експорті зменшить навантаження на бюджет, скоротить кількість фактів фальсифікації при експорті, (оскільки номінальна прибутковість цього виду діяльності скоротиться вдвічі, витрати залишаться колишніми або зростуть, а ризики, у міру вдосконалювання оперативно-розшукової діяльності будуть тільки зростати). Крім цього, в експортерів з'явиться додатковий стимул звернути увагу на внутрішній ринок, що завжди позитивно впливає на рівень економічної безпеки держави, а в умовах довгострокової економічної кризи є одним з елементів антикризової стратегії на макрорівні.

Для малого й середнього бізнесу, ставка ПДВ може бути встановлено на рівні 13%, тому що даний вид бізнесу є більш гнучким, динамічним і швидше реагує на зміни навколишнього середовища., у чинність свого розміру.

У випадках, властивих як правило малому й середньому бізнесу, коли має місце негативне значення різниці податкового зобов'язання й податкового кредиту (витрачається сформований статутний капітал і має місце тимчасова безпроцентна фінансова допомога засновників – обоє випадку при формуванні й розвитку бізнесу) слід використовувати ставку відшкодування в 13%, оскільки кошти вкладаються в бізнес на території держави й у розвиток внутрішнього ринку. (У сьогодишніх умовах ця негативна різниця практично ніколи не виплачується, а компенсується в міру розвитку бізнесу позитивними значеннями). Таким чином, можна зробити висновок, що при обґрунтуванні ставок ПДВ на рівні державного регулювання має витримуватися два Золотих перетину:

1. При визначенні «коридору» ставки ПДВ для різних категорій організацій, наприклад в 8% і 13% для великого й іншого бізнесу, відповідно;
2. При визначенні категорії організації залежно від річного обсягу продажів для встановлення їй ставки ПДВ в 8% і 13%.

На таких засадах, сучасна політика створення умов економічної безпеки може забезпечити баланс або гармонізацію інтересів окремих економічних груп і сил між собою, інститутами влади та державою в цілому та мінімізувати можливість виникнення макроекономічних диспропорцій.

Література:

1. Концепція (основи державної політики) національної безпеки України. Схвалено Верховною Радою України 16 січня 1997 року. - Цит. за: Національна безпека України, 1994-1996 рр.: Наук. доп. - К.: НІСД, 1997. - 198 с.
2. Булан А.П., Моніторинг загроз національній безпеці як складова забезпечення стабільності в суспільстві /А.П. Булан// Наукові праці КДУ. Випуск 31. Політичні науки. Том 44.- 2005.- С. 140 – 146.

3. Глазьев С.Ю. Благосостояние и справедливость: как победить бедность в богатой стране // Сергей Глазьев. – М.: «Б.С.Г, — ПРЕСС», 2003, - с. 75.
4. Иванус А.И., О системообразующих свойствах Золотого сечения /А.И. Иванус // «Академия Тринитаризма», М., Эл № 77-6567, публ.13764, 08.09.2006
5. Иванус А.И. Код да Винчи в бизнесе или гармоничный менеджмент по Фибоначчи / А.И. Иванус. - М., Комкнига, 2008. – 75 с.
6. Казначеев В. П. Космопланетарный феномен человека. Проблема комплексного изучения / В. П. Казначеев, Е. А. Спирин - Новосибирск: Наука. Сиб. отд-ние, 1991. - 304с.
7. Косевцов В. О. Національна безпека України: теорія, реальність, прогноз / В.О. Косевцов. - К.: Центр міжнар. безпеки та стратег. студій, 2000. - 79 с.
8. Пастернак-Таранушенко Г. Економічна безпека держави. Статика процесу забезпечення. Підручник. / Пастернак-Таранушенко Г. За ред. проф. Богдана Кравченка. - К.: "Кондор", 2002. – с. 30 - 31.
9. Сороко Э.М. Золотые сечения, процессы самоорганизации и эволюции систем. Введение в общую теорию гармонии систем / Э.М. Сороко. – М.: КомКнига, 2006. – 264 с.
10. Субетто А. И. Ноосферизм. Том первый. Введение в ноосферизм / А.И. Субетто. – СПб.: КГУ им. Н. А. Некрасова, КГУ им. Кирилла и Мефодия, 2001. - 537с.
11. Стахов А.П. Код да Винчи и ряды Фибоначчи / А.П. Стахов, А.А. Слученкова, И.Г. Щербаков – СПб.: Питер, 2006. – 320 с.
12. Стратегія національної безпеки України в контексті досвіду світової спільноти // Зб. ст. за матеріалами міжнародної конференції. – Київ: САТСАНГА, 2001. – 224 с.
13. Сухоруков А.І. Попередження зовнішніх економічних загроз /А.І. Сухоруков // Проблеми міжнародної безпеки: аналітичний огляд: К.- НІПМБ РНБОУ, вересень 2003.- С. 139-142.
14. Сухоруков А.І. Трансфер економічних криз як причина недосконалих циклів /А.І. Сухоруков // Стратегічна панорама. - №2. - 2004. - С.68-84
15. Урманцев Ю.А. Общая теория систем: состояние, приложения и перспективы развития / Ю.А. Урманцев // Система. Симметрия. Гармония. - М.: Мысль, 1988. - 315 с.
16. Харитонов А.С. К холистической модели мира, основанной на идее гармонии хаоса и порядка / А.С. Харитонов // Проблемы окружающей среды. - М.: ВНИИТИ, 2000. - № 2. - С. 18-32.
17. Довідка до розгляду на засіданні Ради національної безпеки і оборони України питання "Про заходи щодо попередження і нейтралізації загроз національній безпеці, пов'язаних із нестабільністю правового регулювання відносин у сфері адміністрування податку на додану вартість". <http://www.rainbow.gov.ua/action/index.shtml>

Рекомендовано до публікації
д.е.н., проф. Садченко О.В. 30.09.09

Надійшла до редакції
20.09.2009